

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Інноваційна стратегія розвитку освіти як підґрунтя "українського прориву" / В. П. Андрущенко // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. праць. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 5. С. 6-14.
2. Державний стандарт спеціальної освіти дітей з особливими потребами / Інститут дефектології АПН України, НВП "ВАБОС". Київ, 2003. 150 с.
3. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Освіта дітей з особливими потребами за часів незалежності України: етапність у стратегічному вимірі / А. А. Колупасва, О. М. Таранченко // Особлива дитина : навчання і виховання. № 3(79). 2016. С. 7-18.

Форостян О. І., Карташова Т. І.

ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ТА ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ

Постановка проблеми. Види мовленнєвої діяльності розглядаються в контексті процесу комунікації як реактивні (говоріння), або як ініційні (слухняність та читання). Паралельно з цим, за спрямованістю актів види мовленнєвої діяльності поділяються на рецептивні, засновані на процесах сприйняття (слухання та читання) та на продуктивні, спрямовані на здійснення та видачу мовного повідомлення (говоріння).

Аналіз останніх матеріалів та публікацій. У методичних джерелах виявляються вказівки те що, що формування навичок побудови зв'язкових розгорнутих висловлювань вимагає застосування всіх мовних і пізнавальних можливостей дітей, одночасно й послідовно-поступально, що сприяє їх удосконаленню. У зв'язку з цим у багатьох першоджерелах виявляються рекомендації щодо формування зв'язного мовлення паралельно з розвитком певного рівня лексичного та граматичного ладу мови. Наукові праці А. Богуш, С. Кондукової, Л. Лепехи, М. Шеремет, В. Медведєвої та Л. Немикіної зосереджені на вивченні використання ігрового підходу в системі корекції порушень мовлення. Відповідно, рекомендується вирішення завдань формування зв'язного мовлення дитини реалізовувати пов'язано з мовленнєвою роботою з розвитку граматичних і лексичних мовних навичок, а також з напрямками розвитку вищих психічних функцій. зорові шляхи. Його основний механізм пов'язаний поєднанням, злиттям у корі головного мозку двох монокулярних картинок в одне ціле.

Наукові роботи в цій галузі в основному присвячувалися порушенням звуковимови у дітей з глибокими порушеннями зору (М. Є. Хватцев, С. Л. Шапіро, А. Д. Шипіло, С. В. Яхонтова та ін.). У зв'язку з генезом системного напрямку, пов'язаного з психолого-педагогічним вивченням мовних розладів (Р. Є. Левіна, В. К. Орфінська та ін.) Виявляються дослідження, що стосуються виявлення у слабозорих і сліпих дітей лише порушення звуковимови, а й недорозвинення ієрархії мовних компонентів.

Таким чином, дослідники одностайно визнають порушення зору дитини як фактор її біологічного неблагополуччя. Це, у свою черга, надає

патологічний вплив на процес взаємодії дитини із соціальним середовищем. Відсутність спеціальних умов та засобів, що підтримують розвиток дитини з порушеним зором, призводить до виникнення комунікативних перешкод у спілкуванні з навколишнім світом та людьми. Це виявляється в обмеженому обсязі уявлень про навколишній світ, утруднене орієнтування у просторі та навколишньому середовищі, нескоординованість пересування, знижені параметри спілкування та навчання.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з розуміння механізму порушення зорового сприйняття, стають очевидними явища звуження інформаційного поля дитини, суттєва своєрідність її психічного розвитку. У цьому не випадково згадуються труднощі сприйняття цілісності образу предмета, некоректність засвоєння властивостей, ознак предметів, характеристик дій, як-от: величина, колір, форма, обсяг, спрямованість, просторове розташування. Фактично, підтверджується порушення складних пізнавальних процесів, в роботу яких включені сенсорні, мовленнєві механізми, які є принципово важливими для розвитку дитини в дошкільному віці.

Порушення зору в дитячому віці певним чином впливає на процес спілкування з допомогою невербальних засобів. Враховуючи високу інформаційну насиченість цих засобів, автори, аналізуючи співвіднесеність вербальних та невербальних компонентів у комунікативних актах, нерідко приходять до думки про переважну важливість та актуальність немовних можливостей людини для реалізації мети та завдань спілкування (R. Birdwhistell, A. Mehrabian).

У дітей, які мають зорові порушення, формується своєрідна інформація про мімічні та багатофункціональні рухи, але вона дуже збіднена та специфічна порівняно з інформацією зрячих однолітків.

Впізнання та верифікація при сприйнятті міміки, жестів, поз відбувається у них уповільненими темпами. Відповідно, дослідники відзначають слабе засвоєння немовних засобів спілкування та недостатнє їх використання у комунікативних процесах.

Наукові дані та практичний досвід виховання та навчання дітей з порушенням зору переконливо показують уповільнення формування уявлень у таких дітей порівняно з однолітками, які нормально бачать [1]. Ця сповільненість характеризується інформативною бідністю та обмеженістю обсягу та якості тих уявлень, які повною мірою формуються у дітей з нормальним зором. Спочатку це стосується інформації про сенсорні зразки форми, кольору, величини, просторові ознаки, предметів, об'єктів, явищ. Процеси пізнання, аналізу, синтезу – значно сповільнюються, перешкоджаючи осмисленню інформації, що візуально сприймається.

Виходячи зі сказаного, стає зрозуміло теза про зниження можливостей цих дітей у оволодінні соціально значущими вміннями та навичками у дошкільному і далі – у шкільному віці.

Порушення зору, а саме, зниження гостроти зору, порушення біокулярності призводять до зниження швидкості переробки інформації, нечіткості бачення, порушення поля огляду, труднощів ідентифікації кольоровості, контрастності, а також інших кількісно-якісних ознак та властивостей при сприйнятті предметів, об'єктів та явищ дійсності.

У контексті наукового концептуального підходу Р.С. Левіною до аналізу порушеного мовного розвитку у дитячому віці загальний недорозвиток мовлення розуміється як окрема категорія розладів, що характеризується варіативністю ступеня виразності, комбінаторністю та взаємопов'язаністю у недостатності всіх компонентів мовленнєвої системи. Ця недостатність проявляється у стійкому недорозвиненні фонетичного, лексичного, граматичного ладу мови.

У дітей із загальним недорозвитком мовлення відзначається зниження параметрів довільності та стійкості уваги, обмежений потенціал його перемикання та розподілу. Прийнято вважати, що у таких дітей є звуження обсягу вербальної пам'яті, а продуктивність запам'ятовування мовного матеріалу значно гірше, ніж у збережено розвинених однолітків [2]. Спостерігається своєрідність у розвитку словесно-логічного мислення, що, своєю чергою, відбивається у труднощі реалізації аналітико-синтетичних операцій на мовному матеріалі.

Вважається, що цілеспрямоване формування зв'язного мовлення має першорядне значення у цілісній системі логопедичної роботи при ЗНМ. Це визначається головною роллю зв'язного мовлення у навчанні дітей. На думку Л.С. Волкової, при порушеннях мовлення у дітей із дефектами зору та дітей з нормальним зором є безліч загальних ознак. Іншими словами, прояви мовних розладів у цих дітей мають схожу симптоматику та кількісно-якісні параметри їхньої оцінки [2]. У той самий час, дослідження у цій галузі доводять, що динаміка розвитку промови, оволодіння чуттєвою її стороною, смислової наповненістю в дітей із порушенням зору здійснюється дещо складніше.

Оскільки існує дисбаланс міжаналізаторних зв'язків, зумовлений зоровою патологією, відбувається деформований розвиток системи образів та уявлень, що впливає на процес розвитку мовлення. У силу вищевикладеного, у таких дітей закріплюється специфічність мовленнєвого розвитку, яка виражається у зменшенні темпів її поетапного становлення, обмеженні активності та динаміки мовленнєвої діяльності, при якому виразно важлива роль зору, зокрема, сприйняття зорового образу, предмета, дії та закріплення зв'язку зорового образу зі словом [3].

Прийнято вважати, що діти з порушеннями зору не набувають спонтанних навичок адекватного користування виразними засобами мовленнєвої та немовленнєвої комунікації. Знижений потенціал сприйняття мімічних образних засобів спілкування нерідко призводить до фрагментарного та спотвореного сприйняття реалій навколишнього світу, що

часто пов'язано з труднощами формування власної правильної, емоційно забарвленої мови дитини з патологією зору.

Висновки з даного дослідження. Виходячи зі сказаного, у сучасній корекційній педагогіці актуальним стає вирішення проблеми, спрямованої на вивчення та подолання комунікативно-мовленнєвих розладів дітей з порушенням зором. При цьому в органічно вибудованій системі комплексної корекційної роботи велике значення має надаватися впровадженню грамотних напрямків логопедичного впливу.

Таким чином, вивчення та корекція порушень мовлення дітей з зорової патологією, потребує обліку та аналізу стану як всіх компонентів мовленнєвої діяльності, а й безліч немовних функцій. Специфіка багатofакторної та комплексної методики роботи з цими дітьми полягає в тому, що вивчення порушень мовлення цих дітей та факторів, що їх зумовлюють, відбувається з урахуванням стану зорового аналізатора, особливостей способів сприйняття, а, отже, і специфічних прийомів у процесі обстеження та корекції, наявних мовних розладів.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи. 2 -ге вид, доп. : навчальний посібник. - К.: Видавничий Дім "Слово", 2012. - 304 с.
2. Кондукова С.В. Особливості застосування гри в системі дошкільного сенсорного виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення / Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів. 2015. №1. С. 15-21.
3. Синьова Є.П. Тифлопсихологія: підручник. К.: Знання, 2008. 365 с.

Форостян О. І., Лемак Т. В.

СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань спеціальної освіти є не лише засвоєння системи знань, але й формування практичних умінь і навичок у дитини з особливими потребами, необхідних для її подальшої соціалізації.

І. С. Кон розкриваючи детально проблеми соціалізації людини, розглядає її як сукупність всіх соціальних і психологічних процесів, за допомогою яких індивід засвоює систему знань, норм, цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноцінному члену суспільства. На думку вченого, соціалізація включає в себе не тільки усвідомлений, контрольований, спрямований вплив (виховання у широкому розумінні), але і стихійні, спонтанні процеси, які так чи інакше впливають на формування особистості. [1].

В Україні дітей особливими потребами з упродовж багатьох років відносили до особливої соціальної групи, яка має свої соціокультурні особливості й потребує особливих умов організації життєдіяльності й інтеграції в суспільство. Проблема соціалізації дітей з особливими потребами не дарма постає надзвичайно гостро. Адже мова не лише в тому, що дитині